

Марія ЯТЧУК,

кандидат психологічних наук
старший викладач кафедри практичної психології
Інституту кримінально-виконавчої служби
Національної академії внутрішніх справ

ТРЕНІНГ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ТРЕТЯ – ШОСТА СЕСІЯ¹

У статті розглядається проблема розвитку психологічної компетентності у працівників органів та установ виконання покарань. Запропоновано тренінг для формування психологічної компетентності у працівників Державної кримінально-виконавчої служби України. Розглянуто чотири сесії тренінгу формування психологічної компетентності у працівників Державної кримінально-виконавчої служби України. Мета третьої сесії тренінгу – розвиток у працівників органів та установ виконання покарань здатності до прогнозування. Мета четвертої сесії тренінгу – розвиток у працівників Державної кримінально-виконавчої служби України здатності до вирішення проблем. Мета п'ятої сесії тренінгу – розвиток у працівників органів та установ виконання покарань здатності до оволодіння собою у складних ситуаціях. Мета шостої сесії тренінгу – розвиток у працівників Державної кримінально-виконавчої служби України психологічної готовності до дій у складних ситуаціях.

Ключові слова: *тренінг, сесія тренінгу, формування психологічної компетентності, вирішення проблем, психологічна готовність до дій у складних ситуаціях.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Особливості професійної діяльності в умовах Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України ставлять певні вимоги до особистості працівників. Важливою вимогою до працівників органів та установ виконання покарань є володіння психологічною компетентністю. Працівники ДКВС України, які мають високий рівень розвитку психологічної компетентності більш ефективно виконують поставлені завдання, службові обов'язки. Низький рівень психологічної

¹ Продовження. Початок у попередньому номері.

компетентності працівників ДКВС України зумовлює зниження ефективності професійної діяльності. Працівники з низьким рівнем розвитку психологічної компетентності допускають порушення дисципліни, законності, мають високий рівень емоційного вигорання, піддаються впливу деформуючих чинників професійної діяльності тощо.

У зв'язку з цим актуальним постає питання пошуку засобів, що сприятимуть розвитку психологічної компетентності у працівників органів та установ виконання покарань. Тренінг розглядається як один із засобів стимулювання розвитку психологічної компетентності у працівників органів та установ виконання покарань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом активно розробляються та впроваджуються психологічні тренінги для працівників правоохоронних органів. Так, окремі аспекти тренінгової роботи з працівниками органів внутрішніх справ, органів та установ виконання покарань безпосередньо чи опосередковано досліджували М. В. Ковалів, О. А. Левенець, В. О. Лефтеров, Л. І. Мороз, В. С. Медведєв, І. В. Пахомов, І. М. Рудніцька, В. М. Синьов, С. І. Скоков, М. М. Чичуга та інші. Але питання тренінгової роботи щодо формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України залишаються без належної уваги, що й зумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є розкриття особливостей тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формувати психологічну компетентність у працівників органів та установ виконання покарань потрібно протягом усього періоду проходження служби й під час виходу на пенсію. Тренінг формування психологічної компетентності навчає працівників органів та установ виконання покарань як удосконалювати власну компетентність, досягати професіоналізму.

Тренінг є активною формою навчання працівників ДКВС України. У ньому поєднується отримання теоретичних знань (під час лекцій) та формування практичних умінь, навичок (під час виконання вправ).

Програма тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України: третя, четверта, п'ята, шоста сесія.

3 сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Спис» (прогнозування).

Вступне слово тренера (5 хв).

Привітання учасників, ознайомлення їх з розкладом та особливостями занять третьої сесії тренінгу.

Вправа «Прогноз» (60 хв).

Мета: отримати досвід прогнозування поведінки засудженого.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 5–6 осіб і здійснити прогноз поведінки засудженого у різних ситуаціях. Наприклад, засуджена перебуває в відділенні соціально-психологічної служби і постійно сперечається з сусідкою по спальному місці, при чому здійснила крадіжку печива у останньої; засуджений перебуває у стані агресії при прибутті до установи виконання покарань; засуджена, переведена з іншої установи виконання покарань, перебуває у стані депресії з приводу розлучення з дітьми та ін. Потім від кожної групи представник виступає з власними результатами.

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Вправа «Загадка» (50 хв).

Мета: отримати досвід визначати причини негативної поведінки засудженого у різних ситуаціях.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 5–6 осіб і здійснити вивчення причин негативної поведінки засудженого у різних ситуаціях. Один учасник грає роль засудженого, а інший – працівника. Працівник повинен з'ясувати причини поведінки засудженого.

Різні ситуації:

засуджений агресивний, перечить кожному слову начальника відділення соціально-психологічної служби;

засуджений скоїв спробу суїциду;

засуджений мовчить, відмовляється спілкуватись з іншими засудженими;

засуджений постійно сперечається з іншими засудженими, відмовляється проживати з ними.

Від кожної групи представник виступає з власними результатами.

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Перерва (20 хв).

Вправа «Акцентуації характеру засуджених» (100 хв).

Мета: отримати досвід прогнозування поведінки засудженого залежно від типу акцентуацій характеру.

Процедура: тренер ознайомлює учасників з особливостями різних типів акцентуацій характеру засуджених: істероїдний, епілептоїдний, гіпертимний, емоційно-лабільний, психастенічний, лабільний, циклоїдний, шизоїдний, сенситивний та ін.

Після цього тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 5–6 осіб і здійснити прогноз поведінки засудженого з певним типом акцентуації характеру у декількох різних ситуаціях.

Від кожної групи представник виступає з власними результатами.

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Підбиття підсумків сесії (5 хв).

Тренер повідомляє про закінчення третьої сесії тренінгу, наголошує на її особливостях, надає відповіді на запитання учасників тренінгу та запрошує прийти на наступне заняття.

4 сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Меч» (вирішення проблем).

Вступне слово тренера (5 хв).

Привітання учасників, ознайомлення їх з розкладом та особливостями занять четвертої сесії тренінгу.

Вправа «Компроміс у тюрмі» (50 хв).

Мета: отримати досвід вирішення конфліктної ситуації у колективі засуджених.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 5–6 осіб і виконати рольову гру. Два учасника грають роль засуджених, які конфліктують між собою, інший – працівника установ виконання покарань, який намагається вирішити суперечку. Потрібно вирішити суперечку між засудженими.

Від кожної групи представник виступає з власними результатами вирішення конфліктної ситуації.

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Вправа «Діалог за ґратами» (50 хв).

Мета: отримати досвід встановлення контакту із агресивним засудженим.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 5–6 осіб і виконати рольову гру. Один учасник грає роль агресивного засудженого, інший – працівника установи виконання покарань, який намагається встановити контакт із засудженим. Потрібно враховувати, що засуджений є агресивно налаштованим проти працівників установи виконання покарань та інших засуджених.

Від кожної групи представник виступає з власними результатами встановлення контакту із агресивним засудженим.

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Перерва (20 хв).

Вправа «Допомога» (60 хв).

Мета: отримати досвід надання психологічної допомоги засудженому, який скоїв суїцидальну спробу.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 5–6 осіб і виконати рольову гру. Один учасник грає роль засудженого, який здійснив спробу самогубства, інший – працівника установи виконання покарань, який намагається встановити причину суїцидальної поведінки та надати психологічну допомогу, члени групи – допомагають працівникові. Потрібно встановити контакт із засудженим, з'ясувати суть проблеми та допомогти знайти її вирішення.

Від кожної групи представник виступає з власними результатами.

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Вправа «Порада засудженому» (50 хв).

Мета: отримати досвід надання психологічної допомоги засудженому, який просить взяти участь у вирішенні його особистих проблем.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 5–6 осіб і виконати рольову гру. Один учасник грає роль засудженого, який звернувся до працівника установи виконання покарань з проханням допомогти вирішити його особисту проблему, інший – працівника, який намагається допомогти йому. Потрібно допомогти засудженому знайти вирішення проблеми.

Від кожної групи представник виступає з власними результатами.

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Підбиття підсумків сесії (5 хв).

Тренер повідомляє про закінчення четвертої сесії тренінгу, наголошує на її особливостях, надає відповіді на запитання учасників тренінгу та запрошує прийти на наступне заняття.

5 сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Щит» (оволодіння собою у складних ситуаціях).

Вступне слово тренера (5 хв).

Привітання учасників, ознайомлення їх з розкладом та особливостями занять п'ятої сесії тренінгу.

Вправа «Дії пенітенціариста» (90 хв).

Мета: розвиток здатності до оволодіння собою у складних ситуаціях.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 5–6 осіб і обговорити, що вони будуть робити у таких ситуаціях:

у момент нападу засудженого на іншого працівника установи виконання покарань;

- коли бачать агресивно налаштованого засудженого за обідом;
- коли засуджений намагається скоїти втечу у найбільш уразливому місці установи виконання покарань, біля банно-прального комплексу;
- коли керівник відділу вказує на ваші недоліки у роботі;
- якщо засуджений починає у вашій присутності плакати.

Від кожної групи представник виступає з власними результатами.

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Перерва (20 хв).

Вправа «Острів» (60 хв).

Мета: розвиток здатності до оволодіння собою у складних ситуаціях.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 10–12 осіб. Кожен учасник повинен уявити, що він сам опинився у середовищі агресивно налаштованих засуджених, які намагаються помститись йому. Потрібно дати відповіді на такі питання:

- Що будете робити у цій ситуації?
- Які будуть Ваші перші слова?
- Що скажете засудженому, який погрожує вам розправою?
- Яким буде ваш емоційний стан?
- Як будете себе заспокоювати?

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Вправа «Царство мороку» (60 хв).

Мета: розвиток здатності до оволодіння собою у складних ситуаціях.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись по 5–6 осіб і подумки переміститись у «царство мороку», де усі сумні, понурі. Один з членів групи грає роль «активіста», інші – засмучених осіб. «Активісту» потрібно намагатись розвеселити інших, вивести зі стану смутку. Засмучені повинні намагатись передати свій стан суму «активісту».

Після подолання стану суму усі сідають у загальне коло і обговорюють свої результати.

Підбиття підсумків сесії (5 хв).

Тренер повідомляє про закінчення п'ятої сесії тренінгу, наголошує на її особливостях, надає відповіді на запитання учасників тренінгу та запрошує прийти на наступне заняття.

6 сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Шолом» (психологічна готовність до дій у складних ситуаціях).

Вступне слово тренера (5 хв).

Привітання учасників, ознайомлення їх з розкладом та особливостями занять шостої сесії тренінгу.

Вправа «Готовність» (55 хв).

Мета: розвиток психологічної готовності до дій у складних ситуаціях.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 10–12 осіб, кожен учасник повинен дати відповідь на питання: «Як можна себе психологічно підготувати до дій у несподіваних ситуаціях?». Думки занотовує обраний секретар.

Після виконання завдання усі сідають у загальне коло і обговорюють свої результати.

Вправа «Рішучі кроки» (55 хв).

Мета: розвиток впевненості в своїх діях.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 5–6 осіб, де всі грають роль працівників установи виконання покарань, один з них буде «виконавцем», інші – «критиками». «Виконавцеві» потрібно уявити, що він

активно, жертвуючи власним часом, допомагає засудженому повернутись до повноправного життя, а колеги піддають ці дії критиці. «Виконавцеві» потрібно довести свою правоту «критикам», які його атакують.

Після виконання вправи учасники обговорюють набутий досвід та обмінюються враженнями.

Перерва (20 хв).

Вправа «Допомога розгубленому» (45 хв).

Мета: розвиток психологічної готовності до дій у складних ситуаціях.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у пари і виконати рольову гру. Один є розгубленим працівником установи виконання покарань, а інший, як колега, повинен надати йому відповідну допомогу. Після цього учасники сідають у загальне коло й обговорюють виконання вправи, вказують на труднощі з якими зустрілись і як їх долати.

На завершення тренер робить висновок про значимість цієї вправи.

Вправа «Самостійність у поведінці» (35 хв).

Мета: розвиток самостійності у поведінці.

Процедура: тренер пропонує учасникам об'єднатись у групи по 5–6 осіб і відпрацювати стратегію поведінки з фокусом на самостійності. Один учасник повинен самостійно приймати рішення у певній ситуації (ситуації можуть бути довільними), а інші – намагаються змусити його враховувати їхні поради, нав'язують своє бачення вирішення проблеми.

Після виконання завдання усі сідають у загальне коло і обговорюють свої результати й акцентують увагу на тому що викликало труднощі.

Завершення (25 хв).

Мета: підбиття підсумків проведеної роботи.

Процедура: тренер оголошує про завершення тренінгу, організує обговорення очікувань та досягнень від тренінгу, висловлює побажання використовувати набуті знання у професійній діяльності та повсякденному житті.

Також, тренер урочисто вручає кожному учаснику сертифікат про проходження тренінгу й називає позитивну рису працівника.

Отже, запропонований тренінг надає можливість працівникам ДКВС України побачити як можна розвивати власну психологічну компетентність, якими шляхами можна досягати ефективності у професійній діяльності, професіоналізму.

Висновки. 1. Третя сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Спис» включає такі компоненти: вступне слово тренера, вправу «Прогноз», вправу «Загадка», вправу «Акцентуації характеру засуджених», підбиття підсумків сесії. Мета третьої сесії тренінгу – розвиток у працівників органів та установ виконання покарань здатності до прогнозування.

2. Четверта сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Меч» включає такі компоненти: вступне слово тренера, вправу «Компроміс у тюрмі», вправу «Діалог за ґратами», вправу «Допомога», вправу «Порада засудженому», підбиття підсумків сесії. Мета четвертої сесії тренінгу – розвиток у працівників органів та установ виконання покарань здатності до вирішення проблем.

3. П'ята сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Щит» включає такі компоненти: вступне слово тренера, вправу «Дії пенітенціариста», вправу «Острів», вправу «Царство мороку», підбиття підсумків сесії. Мета п'ятої сесії тренінгу – розвиток у працівників органів та установ виконання покарань здатності до оволодіння собою у складних ситуаціях.

4. Шоста сесія тренінгу формування психологічної компетентності у працівників ДКВС України – «Шолом» включає такі компоненти: вступне слово тренера, вправу «Готовність», вправу «Рішучі кроки», вправу «Допомога розгубленому», вправу «Самостійність у поведінці», завершення. Мета шостої сесії тренінгу – розвиток у працівників органів та установ виконання покарань психологічної готовності до дій у складних ситуаціях.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отримані результати вказують на необхідність розробки та впровадження професійно-психологічних тренінг для працівників органів та установ виконання покарань.

Список використаної літератури

1. Ковалів М. В. Окремі аспекти розвитку комунікативної компетентності співробітників кримінальної міліції органів внутрішніх справ України / М. В. Ковалів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – Львів, 2014. – № 2. – С. 171-179.

2. Кушнірова Т. В. Професійно-психологічна підготовка працівників ДКВС щодо нейтралізації негативних психічних станів та профілактики суїцидальної поведінки / Т. В. Кушнірова. – К. : «МП Леся», 2014. – 60 с.

3. Левенець О. А. Тренінг інформаційно-пошукових умінь працівників органів внутрішніх справ : [навч.-метод. посіб.] / Левенець О. А. – Черкаси, 2008. – 154 с.

4. Лефтеров В. О. Психологічні тренінгові технології в органах внутрішніх справ : [моногр.] : у 2 т. / Лефтеров В. О. – Донецьк : ДЮІ, 2007. – Т. 1 : Методологія психотренінгу та його використання у професійно-психологічному розвитку персоналу, задіяного в екстремальних видах діяльності. – 2007. – 242 с.

5. Мороз Л. І. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС) : [моногр.] / Мороз Л. І. – Івано-Франківськ : ЗАТ Надвірн. друк., 2007. – 312 с.

6. Профілактика професійної деформації персоналу установ виконання покарань : тренінгова програма / [І. В. Пахомов, І. М. Рудніцька, В. О. Синьбок та ін.]. – Біла Церква, 2011.

7. Синьов В. М. Професійне спілкування пенітенціарного персоналу : навч.-метод. посібн. / В. М. Синьов, В. С. Медведєв, С. І. Скоков. – К., 2003. – 51 с.

8. Формування позитивного соціально-психологічного мікроклімату в колективі співробітників установ виконання покарань : тренінгова програма / [С. Ю. Замула, Н. А. Перкова, І. М. Рудніцька та ін.]. – Біла Церква, 2011.

9. Чичуга М. М. Тренінг як засіб профілактики деструктивних психічних станів молодих начальників відділень соціально-психологічної служби установ виконання покарань / М. М. Чичуга // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 32. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – С. 533-547.

Ятчук М. Тренинг формирования психологической компетентности у работников Государственной уголовно-исполнительной службы Украины: третья - шестая сессия

В статье рассматривается проблема развития психологической компетентности у работников органов и учреждений исполнения наказаний. Предложено тренинг для формирования психологической компетентности у работников Государственной уголовно-исполнительной службы Украины.

Рассмотрено четыре сессии тренинга формирования психологической компетентности у работников Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. Цель третьей сессии тренинга - развитие у работников органов и учреждений исполнения наказаний способности к прогнозированию. Цель четвертой сессии тренинга - развитие у работников Государственной уголовно-исполнительной службы Украины способности к решению проблем. Цель пятой сессии тренинга - развитие у работников органов и учреждений исполнения наказаний способности к овладению собой в сложных ситуациях. Цель шестой сессии тренинга - развитие у работников Государственной уголовно-исполнительной службы Украины психологической готовности к действиям в сложных ситуациях.

Ключевые слова: тренинг, сессия тренинга, формирование психологической компетентности, решение проблем, психологическая готовность к действиям в сложных ситуациях.

Yatchuk M. Training forming psychological competence to employees of the State Criminal-Executive Service of Ukraine: third - sixth session

The article deals with the problem of development of psychological competence among employees of penitentiary organs and institutions. The training for the formation of psychological competence among employees of penitentiary organs and institutions is offered. Four sessions of training on the formation of psychological competence among employees of the State Criminal-Executive Service of Ukraine are considered.

The third session of the training on the formation of psychological competence among the employees of the State Criminal Execution Service of Ukraine – «The List» includes the following components: introductory words of the coach, exercise «Forecast», exercise «Mystery», exercise «Accentuate the nature of the convicts», summarizing the session. The purpose of the third session of the training is the development of the ability to predict.

The fourth session of the training on the formation of psychological competence among the employees of the State Criminal Execution Service of Ukraine – «Sword» includes the following components: introductory words of the coach, exercise «Compromise in Prison», exercise «Dialogue behind bars», exercise «Help», exercise «Advice to the convict», summarizing the session. The purpose of the fourth session of the training is to develop the ability of the employees of the State Penitentiary Service of Ukraine to solve problems.

The fifth session of the training on the formation of psychological competence among employees of the State Criminal Execution Service of Ukraine – «Shield»

includes the following components: introductory words of the coach, exercise «Action of the penitentiary», exercise «Island», exercise «The kingdom of the dark», summarizing the session. The purpose of the fifth session of the training is to develop the ability of the employees of the bodies and institutions to execute the punishment to master themselves in difficult situations.

The sixth session of the training on the formation of psychological competence among employees of the State Criminal Execution Service of Ukraine – «Helmet» includes the following components: introductory words of the coach, exercise «Readiness», exercise «Decisive Steps», exercise «Assist for the Lost», exercise «Behavioral Independence», completion. The purpose of the sixth session of the training is the development of psychological readiness for action by employees in organs and institutions in difficult situations.

Keywords: *training, training session, formation of psychological competence, problem solving, psychological preparedness for action in difficult situations.*